

J. A. A. M. Biemans, e.a., ed., *Boeken verzamelen. Opstellen aangeboden aan mr. J. R. de Groot bij zijn afscheid als bibliothecaris der Rijksuniversiteit te Leiden* (Leiden: Bibliotheek der Rijksuniversiteit, 1983, 368 blz., f37,50, ISBN 90 6385 057 3).

Eind 1983 nam mr. J. R. de Groot afscheid als bibliothecaris van de Rijksuniversiteit te Leiden, een ambt dat hij sinds 1961 bekleedde. Vrienden, bekenden en vakgenoten hebben bij die gelegenheid een feestbundel aangeboden, waarin zij geprobeerd hebben de verscheidenheid die feestbundels nu eenmaal eigen is enigszins in te dammen door een centraal thema te kiezen. Bij iemand die zowel uit hoofde van zijn ambt als uit persoonlijke aandrift voor zichzelf vele jaren lang boeken verzameld heeft, lag de keus voor de hand: *boeken verzamelen*.

Zoals te verwachten was, heeft niet iedereen zich strikt aan het thema kunnen houden. P. van Zonneveld beschrijft het Leidse leesgezelschap 'Miscens Utile Dulci' in de periode 1830-1840, toen het een gezelschap was dat boeken gemeenschappelijk inkocht, las en vervolgens weer verkocht en dus juist geen boekenverzameling aanlegde. (In een andere bijdrage, J. van Goinga-van Driel, 'Nuttig en aangenaam: leesgezelschappen in 18e-eeuws Leiden', komt de geschiedenis van het leesgezelschap weer aan de orde). M. A. Schenkeveld-van der Dussen wijdt haar bijdrage aan de zeventiende-eeuwse Nederlandse dichter Jan Six van Chandelier, die weinig boeken kocht en er wel veel leende.

Evenmin vallen die bijdragen strikt genomen binnen het thema die zich niet concentreren op het verzamelen van boeken, maar op het resultaat, de collectie zelf. E. Braches levert een beschouwing over boekverzamelingen als kunstverzamelingen (hij betreurt de eenzijdige tekstgerichtheid van bibliothekmensen, waardoor een objectgerichte benadering niet doordringen kan), M. H. H. Engels raapt uit oude catalogi de medische boeken van de oude bibliotheek van Franeker bij elkaar en K. Thomassen inventariseert de 'alba amicorum' die zijn samengesteld tijdens de synode van Dordrecht.

De artikelen die wel over het verzamelen van boeken in eigenlijke zin gaan, vallen uiteen in twee categorieën. De eerste handelt over de openbare boekcollecties, vooral die van universiteitsbibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek. In deze categorie vallen bijvoorbeeld enkele bespiegelingen over de nieuwe informatietechnologie in het bibliotheekwezen, maar er is ook een interessante bijdrage van Chr. L. Heesakkers over een mislukte poging van Janus Douza sr. om het bezit van de jonge Leidse universiteitsbibliotheek in één klap te verdubbelen door boeken die op zolder bij het Hof van Holland lagen te verstoffen over te brengen naar Leiden.

De categorie van de particuliere verzamelaars is duidelijk de meest omvangrijke categorie. Over de verzamelwoede van de meest uiteenlopende figuren komen we iets te weten: Prosper Marchand, de zeventiende-eeuwse koopman Peeter Oris, de achttiende-eeuwse bibliograaf Isaac le Long, Goethe, de uitgever A. A. M. Stols, baron van Westreenen van Tiellandt, de Groningse classicus H. Riedel, de dichter Willem Kloos en de kerkhistoricus Willem Moll. Geen van deze bijdragen is werkelijk opzienbarend, maar de meeste laten zich aangenaam lezen.

Eén bijdrage wil ik nog speciaal noemen, die van G. H. M. Posthumus Meyjes, 'De editie van Nicolaas van Clémanges, Opera omnia, bezorgd door Johannes Lydius (Leiden, 1613)'. Lydius, 'een nogal benepen en kleinzielige Contra-remonstrantse nijdas' uit Oudewater, publiceerde tussen 1610 en 1617 enkele geleer-

de werken, die vrijwel alle wortelden in de protestantse geschiedconceptie. Volgens die conceptie was door de reformatie de christelijke kerk in haar oorspronkelijke apostolische zuiverheid hersteld, nadat in de middeleeuwen al een enkeling daartoe pogingen had gedaan. Eén van die 'pre-reformatoren' was volgens Lydius Nicolaas van Clémanges en vandaar zijn inspanningen om diens verzamelde werk uit te geven. Lydius steunde daarbij op de intensieve correspondentie die hij met belangrijke vertegenwoordigers van het humanisme van zijn tijd voerde. Na 1617 droogde zijn stroom geleerde werken echter op, naar Posthumus Meyjes meent waarschijnlijk omdat de meeste correspondenten behoorden tot het remonstrantse kamp. 'Zo is men geneigd te zeggen dat in zijn [i.e. Lydius'] biografie exemplarisch wordt wat één van de meest jammerlijke gevolgen van de godsdiensttwisten was: gereformeerd protestantisme en christelijk humanisme werden van elkaar losgescheurd en gingen voortaan goeddeels hun eigen weg — tot schade van beide' (234). Door een artikel te schrijven over een geval dat op exemplarische wijze iets laat zien van een vak (kerkgeschiedenis) en enkele thema's (de protestantse geschiedconceptie, het uiteengaan van gereformeerd protestantisme en christelijk humanisme) heeft Posthumus Meyjes ook nog een exemplarisch voorbeeld van een bijdrage tot een feestbundel geleverd — tot eer van zichzelf en de gefêterde.

K. van Berkel

J. de Belder, W. Prevenier, C. Vandenbroeke, ed., *Sociale mobiliteit en sociale structuren in Vlaanderen en Brabant van de late middeleeuwen tot de 20e eeuw* (Studia historica Gandensia CCLVII; Gent: Afdeling geschiedenis RU Gent, 1983, 215 blz.).

Vanaf de jaren zestig is in België de belangstelling voor een bredere sociale geschiedenis en met name voor de sociale structuren en de sociale mobiliteit sterk toegenomen. De laatste jaren is dit onderzoek vooral aan de Rijksuniversiteit te Gent welhaast systematisch doorgevoerd van de middeleeuwen tot de nieuwste tijd. Onderhavige bundel biedt een staalkaart van zeer verscheiden benaderingswijzen die daarbij werden aangewend. M. Danneel, 'Weduwen en sociale mobiliteit. Het juridisch statuut van de weduwen in Vlaanderen, in de 14e-15e eeuw, in het bijzonder te Brugge' (9-21) toont vanuit de normatieve bronnen, het privaat- en het strafrecht en de ambachtskeuren aan hoe weduwen te Brugge een zekere voorkeursbehandeling genoten. Weduwen konden voor ambitieuze jongelui een sociale stijging betekenen, maar de reglementen beperkten deze mogelijkheden ten bate van de belangen van de familie en van de ambachtsleden.

H. Dégrévé en I. Schoups vervolgden een onderzoek van M. Boone, M. Dumon en B. Reusens over de Gentse immobiliënmarkt van 1483 tot 1503, verschenen in 1981 in *Standen en Landen*, met vijfjaar 1478-1483 (23-40). I. Schoups beschrijft verder de methode om de Gentse schepenakten via een computerbewerking te benutten. Zij laat de lezer echter voorlopig in het ongewisse over de problemen die met een dergelijke data-bank zullen worden aangepakt (41-58). C. Vandenbroeke, 'Parochieregisters als bron voor de studie van sociale stratificatie' (59-78) is een van de eersten in België die de kosten van lijkdiensten en de plaats van begraving als indicaties voor de sociale structuur benut. Bij wijze van test werden de parochies